

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-4

УДК 663:765:21

Криворучко О.П.

аспірант

Національного університету водного господарства
та природокористування

СУТНІСТЬ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена дефініції терміну «транспортна система» та «транспортна інфраструктура». Визначено, що транспорт – це специфічна комунікаційна інфраструктурна галузь матеріального виробництва й сфери обслуговування, яка забезпечує потреби населення й господарства з усіх видів перевезень. Проаналізовано основні складові транспортної інфраструктури. Розглянуті принципи системи управління транспортною системою України. Наведено перелік необхідних умов ефективного функціонування єдиної транспортної системи. Доведено, що на основі системного підходу транспортну систему країни можна визначити як стійку цілеорієнтовану сукупність взаємодіючих незалежно від форм власності та відомчої належності видів транспорту; державних, галузевих, місцевих органів управління, транспортних підприємств і персоналу, шляхів сполучення і транспортних засобів, що забезпечують задоволення потреб населення та суб'єктів економічної діяльності у перевезеннях пасажирів і вантажів.

Ключові слова: транспортна система, транспортна інфраструктура, конкурентоспроможність, транспортний фактор, транспортні комунікації.

Криворучко О.П. СУЩНОСТЬ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Статья посвящена дефиниции термина «транспортная система» и «транспортная инфраструктура». Определено, что транспорт – это специфическая коммуникационная инфраструктурная отрасль материального производства и сферы обслуживания, которая обеспечивает потребности населения и хозяйства по всем видам перевозок. Проанализированы основные составляющие транспортной инфраструктуры. Рассмотрены принципы системы управления транспортной системой Украины. Приведен перечень необходимых условий эффективного функционирования единой транспортной системы. Доказано, что на основе системного подхода транспортную систему страны можно определить как устойчивую целеориентированную совокупность взаимодействующих независимо от форм собственности и ведомственной принадлежности видов транспорта; государственных, отраслевых, местных органов управления, транспортных предприятий и персонала, путей сообщения и транспортных средств, обеспечивающих удовлетворение потребностей населения и субъектов экономической деятельности в перевозках пассажиров и грузов.

Ключевые слова: транспортная система, транспортная инфраструктура, конкурентоспособность, транспортный фактор, транспортные коммуникации.

Krivoruchko Olena. MEANING OF THE UKRAINIAN TRANSPORT INFRASTRUCTURE AT THE PRESENT STAGE

The article deals with definitions of terms "transport system" and "transport infrastructure". It has been determined, that transport is a specific communication infrastructure field of material production and service sectors, which ensures people and households requirement for all types of transportation. The main components of the transport infrastructure are analyzed. The principles of the transport system management of Ukraine are considered. The list of necessary conditions for effective functioning of a uniform transport system is provided. The article specifies that transport infrastructure should be considered as a target-oriented subsystem of the transport system, the components of which are: transport communications (transport network, including all types of routes); facilities for servicing freight (cargo stations, terminals, etc.) and passenger transportation (stations, stations, ports, airports, objects of road service); maintenance and repair facilities that provide the necessary conditions for the provision of services for the movement of goods and passengers; public and private institutions and business entities operating in the field of transport infrastructure; system for managing the development of transport infrastructure (public administration bodies and their competence in making appropriate decisions). It is claimed that based on the systematic approach, the country's transport system can be determined as a stable target-oriented set of interacting, regardless of ownership and departmental affiliation, type of transport; public, sectoral, local authorities, transport enterprises and personnel, lines of communication and vehicles, which meet people's and economic actors' needs in passenger and freight transportation. The article specifies that global factors, such as the state, trends, dynamics and structure of the development of world trade in goods, in accordance with which demand and this or that traffic flow are formed on the world, are also influenced by the development of certain types of transport, along with the internal infrastructure and regional factors. markets and, consequently, the demand for transport services by certain types of transport is determined.

Keywords: transport system, transport infrastructure, competitiveness, transport factor, transport communications.

Постановка проблеми. Розвинена транспортна інфраструктура є одним із важливіших чинників стабільного та динамічного зростання економіки не тільки окремих регіонів, а й держави у цілому, підвищення рівня життя населення, а також базовою передумовою національної безпеки та успішної інтеграції у світовий економічний простір. У випадку ж недостатньої міжгалузевої, міжрегіональної координації розвитку транспортної інфраструктури має місце нераціональне використання ресурсів, зростання витрат, що призводить до зниження ефективності та рівня конкурентоспроможності всієї національної економіки. Це зумовлює важливість проведення державою обґрунтованої економічної

політики, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку транспортної інфраструктури.

Розробка економічної політики, яка повинна проводитись з урахуванням системних властивостей транспортної інфраструктури як складової виробничої інфраструктури господарства країни, що забезпечує соціально-економічні потреби розвитку її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування галузей інфраструктури та підвищення їх ефективності присвячені праці низки відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Бідняка М.Н., Васильєва О.В., Гаги В.А., Герасимчук З.В., Козлової В.П., Кузнецової А.І.,

Кулаєва Ю.І., Красовського В.П., Пащенко Ю.Є., Рибчука А.В. та інших.

Мета статті – дослідження транспортної інфраструктури та виявлення її особливостей розвитку в умовах реформування економічної системи України. На сучасному етапі розвитку української економіки транспорт та його інфраструктура виступає необхідним елементом побудови ефективної системи державного регулювання транспортної політики та основною логістичною компонентою розвитку великого промислового бізнесу в Україні. Тому актуальність теми пов'язана з аналітичним дослідженням транспортної галузі України та виділенням ключових економічних аспектів.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Становлення сучасного розуміння категорії «інфраструктура» відбувалось протягом тривалого часу і розвивалось різними науковими теоріями. Так, ще в теоріях класичної школи політичної економії та марксистської політекономії інфраструктура визнається складовою виробничих сил, зокрема засобів процесу праці, але тільки тих з них, які забезпечують загальні матеріальні умови, необхідні для здійснення трудового процесу, а також підкреслюється необхідність участі держави у створенні необхідних «загальних умов для суспільного процесу виробництва».

Надаючи більш детальну характеристику таким умовам К. Маркс в роботі «Капітал» зазначає: «Окрім тих речей, за допомогою яких праця впливає на предмет праці і які тому так чи інакше слугують провідниками його діяльності, у більш широкому сенсі до засобів процесу праці відносяться усі матеріальні умови, необхідні взагалі від того, аби процес міг відбуватись. Прямо вони не входять у нього, але без них він або зовсім неможливий, або може відбуватись лише у недосконалому вигляді. Такого роду всезагальним засобом праці є знову-таки земля. Прикладом цього ж роду засобів праці, але таких, що вже попередньо піддалися процесу праці, можуть слугувати робочі будівлі, канали, дороги тощо» [1; 15].

Розуміння інфраструктури як системи зумовило необхідність застосування відповідної методологічної основи її дослідження – системного підходу. Він полягає у тому, що більш або менш складний об'єкт розглядається в якості відносно самостійної системи зі своїми особливостями функціонування та розвитку. Виходячи з ідеї цілісності та відносної незалежності об'єктів, що перебувають у цілісному світі, принцип системності передбачає розуміння досліджуваної системи як певної системи, що характеризується: 1) елементним складом; 2) структурою як формою взаємозв'язку елементів; 3) функціями елементів і цілого; 4) єдністю внутрішнього та зовнішнього середовища; 5) законами розвитку системи та її складових [3; 5].

З точки зору системного підходу інфраструктура має всі властивості системи, зокрема: обмеженість;

цілісність; структурність; взаємозв'язок із середовищем; ієрархічність; множинність описів [5; 7].

У цілому транспорт – це специфічна комунікаційна інфраструктурна галузь матеріального виробництва й сфери обслуговування, яка забезпечує потреби населення й господарства з усіх видів перевезень [6; 8].

Аналіз дефініцій «транспортна система» свідчить, що у науковій літературі на сьогодні використовуються різні варіації поняття «транспортна система» (табл. 1.1). При чому різні автори та різні джерела пропонують різну кількість складових елементів транспортної системи: від одного (а саме транспорту), до трьох (транспорт, інфраструктура, підприємства та фахівці, що обслуговують транспортну галузь). Найбільш наближеним до реальності слід вважати останній варіант, оскільки засоби пересування самі по собі або у поєднанні з наявною транспортною інфраструктурою не здатні забезпечити ефективний процес перевезення пасажирів та вантажів без певної керуючої системи. З цієї точки зору найбільш чітким та повним є визначення «транспортної системи», запропоноване Н. Троїцькою [4]. Науковець вважає, що до складу цієї системи мають входити транспортні засоби, інфраструктура, транспортні підприємства, які поєднуються процесом управління [4].

Система управління транспортною системою, за Заблоцьким Б.Ф., це сукупність державних органів та приватних систем управління транспортом, діяльність яких забезпечує комплексне управління транспортними перевезеннями [4].

Необхідними умовами ефективного функціонування єдиної транспортної системи є:

- 1) відповідність вимогам суспільного виробництва та національної безпеки;
- 2) наявність розгалуженої інфраструктури для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування і технологічної підготовки вантажів до транспортування;
- 3) забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків України.

Транспортна інфраструктура виконує такі функції: забезпечуючу, продуктивну, національної безпеки, регулюючу, стимулюючу, соціальну, зовнішньоекономічну (рис. 1).

Розвиненість транспортної інфраструктури безпосередньо впливає на ефективність функціонування усієї транспортної галузі. Від рівня розвитку та ефективності функціонування останньої залежить ділова активність та обсяг валового внутрішнього продукту, національна безпека та суспільний добробут населення країни. Це зумовлює віднесення транспортної галузі до складу стратегічних галузей, які перебувають під контролем держави [16; 17].

Інвестиції в транспортну систему, в тому числі і в транспортну інфраструктуру, в перспективі вплине на зростання обсягів реального ВВП на одну людину,

Рис. 1. Розподіл функцій транспортної інфраструктури

Таблиця 1

Загальні проблеми розвитку транспортної системи та напрями їх подолання

Група	Характеристика
Економічні	Значний ступінь зносу основних фондів Зростання цін на паливо та матеріально-технічні ресурси, значний відсоток імпортової складової Недостатня ефективність фінансово-економічних механізмів, що стимулюють виділення інвестицій на розвиток транспортної системи. Високий рівень податкового навантаження, відсутність преференцій. Низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому та міжнародних ринках транспортних послуг. Спад виробництва у вантажоформуючих галузях економіки. Низький рівень інноваційної та високотехнологічної складових транспортної галузі, тарифів на перевезення, що підлягають державному регулюванню, недосконалість механізму лізингу транспортних засобів, відсутність інвестицій на умовах концесій і державно-приватного партнерства
Організаційно-управлінські	Низький рівень міжгалузевої і міжрегіональної координації в розвитку ринку транспортних послуг. Слабкий ступінь використання вигоди географічного положення і можливостей транспортних комунікацій для доставки транзитних вантажів. Нераціональне використання ресурсів і низька ефективність транспортних засобів. Низький рівень підготовки менеджменту до роботи в умовах жорсткої конкуренції. Втрачені функції держави з управління суб'єктами транспорту у сфері формування ринку транспортних послуг Низький рівень інформатизації транспортного процесу та інформаційної взаємодії транспорту з іншими галузями економіки. Недосконалість законодавства України у сфері митного, податкового, інвестиційного регулювання
Технічно-технологічні	Повільне вдосконалення транспортних технологій і недостатня їх узгодженість з виробничими, торговими, складськими технологіями. Істотне перевищення міжнародних екологічних стандартів негативного впливу транспорту на довкілля. Технічний рівень стану транспортної інфраструктури і виробничо-технічної бази транспорту не відповідає сучасним вимогам ринку транспортних послуг.

Джерело: [3; 4]

Таблиця 2

Заходи розбудови транспортної системи України

Найменування	Характеристика
Логістичні центри. Інститут операторів мультимодальних перевезень	Перерозподіл правової відповідальності між усіма учасниками транспортного ринку (адаптація законодавства України до законодавства ЄС): <ul style="list-style-type: none"> – поетапне розмежування пасажирського та вантажного залізничного руху; – імплементація дієвого механізму залучення коштів на реалізацію інвестиційних проєктів, в тому числі будівництва швидкісних автомобільних доріг; – урегулювання питань взаємодії учасників з міжнародними фінансовими організаціями, банками, приватними інвесторами
Розвиток інформаційних систем, інфраструктури транзитних перевезень та митних технологій	Прискорення гармонізації митних процедур (Київська конвенція, Конвенція про спільну транзитну процедуру) на основі принципу «єдиного вікна» при митному оформленні імпорту, експорту і транзиту в Україні (рекомендації та стандарти ЄЕК ООН, Всесвітньої митної організації) та уніфікованої системи національних правил організації змішаних транспортно-технологічних і транспортно-логістичних схем перевезень вантажів за участю всіх видів транспорту
Використання державно-приватних партнерств	Утворення спільних підприємств, розвиток механізмів концесій, укладання договорів про спільну діяльність, лізинг та інших за участю провідних європейських компаній

Джерело: складено за [4]

завдяки зростанню активів суб'єктів ринку, виходу на нові ринки, що збільшує обсяги реалізації та дохідність їх діяльності [2].

Сучасний процес формування ефективного конкурентоспроможного ринку транспортних послуг та побудова збалансованої за видами транспорту транспортної системи вимагає фокусування: 1) на створенні мережі логістичних центрів та інституту операторів мультимодальних перевезень; 2) розвитку інформаційних систем, інфраструктури транзитних перевезень та митних технологій; 3) використання державно-приватних партнерств [4].

Інвестиційний інфраструктурний проєкт є проєктом фінансування інвестиційних проєктів за рахунок позики МБРР. За рахунок позики МБРР фінансується 100 відсотків прийнятих видатків, включаючи податок на додану вартість (ПДВ) та витрати на придбання земельних ділянок. Термін впровадження проєкту носить довгостроковий характерів, від 5 до 10 років.

Висновки. На розвиток окремих видів транспорту поряд із внутрішніми інфраструктурними і регіональними чинниками також вагомий вплив справ-

ляють глобальні чинники, а саме: стан, тенденції, динаміка і структура розвитку світової торгівлі товарами, відповідно до якої формується попит та той чи інший вантажопотік на світових ринках та, як наслідок, визначається обсяг попиту на послуги з перевезень певними видами транспорту. Окрім тенденцій, що складаються у зовнішньоторговельній діяльності, на розвиток транспортної системи впливають конкуренція на світових ринках транспортних послуг та інтеграційні процеси у світовому господарстві, що обумовлюють закріплення маршрутів руху вантажопотоків за відповідними країнами й регіонами в межах міжнародних транспортних коридорів, тим самим посилюючи їх транспортний потенціал. При цьому система може впливати на: економічний розвиток регіонів та країни; інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання і територіальних утворень регіону; забезпеченість населення якісними транспортними послугами; конкурентоспроможність та екологічний стан регіону; економічне зростання та наповнення місцевого бюджету; обороноздатність країни тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Садловська І.П. Стратегічне управління національною транспортною інфраструктурою : монографія. Київ : ПП Сердюк В.Л., 2011. 355 с.
2. Чередніченко О.Ю., Колесникова Н.М. Вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на розвиток транспортного комплексу України (на прикладі Південної залізниці та залізничних підприємств регіону). *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економіка»*. 2008. № 32. С. 62–67.
3. Матвеева А.В. Транспортний коридор: правова природа, зміст, види та учасники (комплексне дослідження) : монографія. Харків : ФІНН, 2011. 208 с.
4. Кулаєв Ю.Ф., Подреза С.М. Економіка цивільної авіації України : монографія. 2-ге вид. Київ : Фенікс, 2011. 680 с.
5. Кулаєв Ю.Ф. Економіка залізничного транспорту : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. та перероб. Київ : Фенікс, 2012. 240 с.
6. Инфраструктура и интенсификация экономики / В.П. Красовский и др. ; отв. ред. В.П. Красовский. Москва : Наука, 1980. 193 с.
7. Пашенко Ю.Є. Розвиток та розміщення транспортно-дорожнього комплексу України в умовах інтеграційних процесів : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». Київ, 2006. 31 с.
8. Рибчук А.В. Формування глобальної виробничої інфраструктури світового господарства : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.00.02 ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2010. 32 с.
9. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. В 39 т. 2-е изд. Москва : Издательство политической литературы, 1960. Т. 23. 920 с.
10. Бондар Н.М. Розвиток транспортної інфраструктури України на засадах державо-приватного партнерства : монографія. Київ : НТУ, 2014. 336 с.
11. Road Sector Diagnostic Report («Звіт про діагностику дорожньої галузі»). Improving the delivery of road infrastructure across the world. HPR, April, 2015.
12. Кодецька М.Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності. *Економіка АПК*. 2006. № 6. С. 24–31.